

האם קיימת סוציולוגיה ישראלית?*

יהודה שנהב**

העובדה שעד להופעת סוציולוגיה ישראלית לא היה בארץ כתב-עת של ממש לסוציולוגיה הינה מדהימה. פרויקט זה מצריך מחויבות ארוכת-טווח להמשך הופעתו, אולם לא פחות מכך למציאת התואי המקומי, אופייה הייחודי ושפתה של הסוציולוגיה הישראלית.

הפרויקט האקדמי היהודי בארץ-ישראל החל במאבק על שפה.¹ אך נצחונה של העברית כשפת ההוראה והמחקר באוניברסיטות לא הוליד בהכרח פרויקט סוציולוגי ישראלי בעל נקודת-מבט מקומית ביקורתית.

בשלבים הראשונים של התעצבות האקדמיה היהודית בפלשתינה היה נדמה כי אכן נוצרה אפשרות כזו, אלא שהיא שרדה לרגע היסטורי קצר ונגנזה לאחר-מכן.² ראשוני האוניברסיטה העברית – הוגו ברגמן, עקיבא ארנסט סימון, גרשם שלום, מרטין בובר, יהודה מגנס – נחשבו לבדלנים בעיני ראשי תנועת העבודה. בדלנות זו סומנה כזרות בין "ההר" (דהיינו: הר הצופים) ו"העמק" (עמק יזרעאל). קבוצת "ההר" תמכה בפרוגרמה פוליטית של דו-לאומיות, והתנגדה לתוכנית בילטמור ולהקמת מדינה יהודית בפלשתינה. יהודה מגנס אף ניסח בפברואר 1938, יחד עם גורי סעיד העירקי, הצעה להסכם פדרטיבי בהשתתפות עירק, עבר-הירדן ופלשתינ כחלופה לרעיון המדינה

* דברים אלה נישאו בכנס לכבוד הופעת הגיליון הראשון של סוציולוגיה ישראלית בפברואר 1999. תודה לשהם מלמד ולמיכל פרנקל על הערותיהן החכמות.

** החוג לסוציולוגיה ולאתרופולוגיה, אוניברסיטת תל-אביב.

1 על מאבק זה, ראו: עזריהו, י' (תשי"ד). החינוך העברי בארץ ישראל. תל-אביב: מסדה; רינות, מ' (תשכ"ט). פעולתה של "חברת העזרה ליהודי גרמניה" בחינוך בארץ ישראל [1901–1918]. האוניברסיטה העברית.

2 איתורה וסימונה של אפשרות קאונטרפקטואלית כזו הינם מהלך סוציולוגי חשוב, שכן הם מאפשרים פרישה של מגוון הקולות שהיו בשדה ומסייעים להימנע מתפיסה דטרמיניסטית של ההיסטוריה. ניתן לעגן מסורת זו הן בביקורת הניאו-מרקסיסטית של "היסטוריה מלמטה" (למשל, E.P. Thompson), הן בביקורת הפוסט-קולוניאלית (למשל, ספיבק או צ'טרג'י) והן בביקורת הפוסט-סטרוקטורליסטית (למשל, פוקו). פרישתם של קולות חלופיים נשענת על שלוש טענות: מוסרית, אפיסטמולוגית ומתודולוגית. מוסרית, משום שהיא מאפשרת לאופציות דמוקרטיות חלופיות להתקיים אפילו אם הן בגדר רעיונות בלבד. רעיונות חלופיים מאתגרים את המולך הטורף של הכורח ההיסטורי, כלשונו של ישעיה ברלין. אפיסטמולוגית, משום שהיא מאפשרת לייצר "נקודת-אפס" חדשה וביקורתית ביחס לסדר הדברים והשיח הנוכחי, אותה חוויה ראשונית שבה אין עדיין חלוקות פנימיות הדוחקות את ה"אפשרי" לצד אחד ואת ה"בלתי-אפשרי" לצד אחר. מתודולוגית, משום שניתוח כזה מחליש את הטלאולוגיות שבכורח ההיסטורי ומאפשר בחינתן של "אופציות אובייקטיביות" בלשונו של מקס ובר.

היהודית. הרעיון עורר התנגדות בקרב מנהיגים יהודים וערבים וירד מסדר־היום. אחת התובנות הסוציולוגיות החשובות שעולה מהתבוננות בקבוצה מיוחדת זו היא העובדה ש"מקומיות" ו"קוסמופוליטיות" אינן בהכרח דיכוטומיות, אלא יכולות לדור בכפיפה אחת. שילוב זה היה יכול לשמש, לו המשיך להתקיים, נקודת־מצפור חלופית לקשר בין מדעי החברה והפרויקט הציוני כמו גם ליחס בין מדע ולאומיות. האוריינטציה האקדמית של ראשי האוניברסיטה והאידיאולוגיה האנטי־לאומית שלה הטרידו את ראשי תנועת העבודה.³ למשל, ברל כצנלסון תקף את העמדה המורכבת והחתרנית שנוסחה על "ההר":

מדע שאיננו מתכוון לשרת את החברה ואת האומה, אולי דבר חשוב הוא בפני עצמו, אבל אי אפשר לומר שהוא דבר חשוב לנו. אי אפשר לדרוש שאנחנו נרגיש אליו קרבה והערצה אם ענייננו שלנו זר לו.

או:

האוניברסיטה לא צמחה באופן אורגני מתוך הצרכים של היישוב, אלא הובאה אלינו מבחוץ... ניסיתי להוכיח שיש דיסציפלינות אשר באוקספורד אין צורך ללמדן ובירושליים יש צורך.⁴

כשכצנלסון נאבק במה שכינה "אקדמיון מופרז השורר בירושלים", הוא יצא למעשה חוצץ נגד האופציה החתרנית ששואבת את הלגיטימציה שלה לא מפרויקט בינוי האומה, אלא מיזמתה להיות אליטה אינטלקטואלית קוסמופוליטית בלתי־תלויה. לאחר קום המדינה וביסוסה של הלגיטימציה שלטונית, שקיבלה ביטוי בעקרון הממלכתיות בתוך מדינת הלאום, "נגנזה" האופציה החתרנית של אנשי "ההר" כמעט לגמרי.⁵ האקדמיה היהודית במדינת־ישראל הכפיפה את עצמה לפרויקט הלאומי שבמסגרתו פעלה. מתוך העמדה המפויסת בין אקדמיה ללאומיות צמח שיח מדעי חדש בעל יומרה לאוניורסליות; אוניורסליות שאינה עומדת בסתירה לפרויקט הלאומי, אלא מעניקה לו לגיטימציה.

בתחילת שנות השישים ניסח הסוציולוג הירושלמי יוסף בן־דוד את הצידוק הפונקציונלי לאוריינטציה הלאומית־האוניורסלית של האקדמיה הישראלית. עתה, כשהאקדמיה פועלת בתוך מסגרת מדינתית, היה בן־דוד יכול להציע פרויקט מדעי הפועל מתוכה. במאמר פרוגרמטי בשם "מדע בארץ קטנה", הוא הסביר שמדינה קטנה אינה יכולה לייצר סטנדרטים מדעיים.⁶ אין לה מסה מדעית קריטית, אין לה משאבים, והיא אינה

3 ראו: שפירא, א' (1997). "תנועת העבודה והאוניברסיטה העברית". בתוך: ש' כץ ומ' הד (עורכים), תולדות האוניברסיטה העברית בירושלים: שורשים והתחלות (ע' 675–689). ירושלים: מאגנס.

4 לעיל הערה 3.

5 ראו למשל: שמיר, ר' ואבנון, ד' (1999). "מרטין בובר והסוציולוגיה הישראלית", 50–48, גיליון מיוחד של תיאוריה וביקורת (בעריכת ע' אופיר), 47–55.

6 בן־דוד, י' (1964). "מדע בארץ קטנה". האוניברסיטה (כתב־עת של האוניברסיטה העברית בירושלים), 110, 12–17.

יכולה ליצור אנונימיות וריחוק לשם ביקורת ותחרות. על-כן, טען, צריך להסתמך על המרכזים המדעיים המתפתחים בעולם ולהשתלב בהם. למשל, הוא הסביר, ההישגים המדעיים של שווייץ בתחילת המאה הינם תוצאה של השתלבות האוניברסיטות דוברות הגרמנית (ובעיקר האוניברסיטה של ציריך) כחלק אינטגרלי מן המערכת הגרמנית. האוניברסיטות הללו נהפכו להיות "חדר המתנה" של המחלקה הראשונה הגרמנית, ובכך היה טמון סוד הצלחתן. הניסוח האידיאולוגי של בן-דוד מניח קיומה של מערכת אוניוורסלית של מדע שהינה שקופה לגבולות בינלאומיים (אף-על-פי שהיא כוונה כלפי העולם האירופי-האמריקאי בלבד), בלתי-תלויה בהקשר שבו היא מתבצעת ואדישה לתרבות מקומית (אף-על-פי שנכתבה מתוך גרונה של המדינה).

האידיאולוגיה המדענית ומשימת ההצטיינות הלאומית-האוניוורסלית של ישראל "הצלחה" לאין שיעור והתמסדה כפרקטיקה לגיטימית. המדדים הסטטיסטיים מראים שישראל נמצאת למן שנות השבעים במקום הראשון בעולם במספר המאמרים המדעיים לנפש. אחריה מפגרות במרחק ניכר ארצות-הברית, גרמניה, שווייץ, קנדה, שוודיה ואנגליה. ישראל ממוקמת במקום גבוה מאוד בעולם גם בשיעור ההשקעות במחקר ופיתוח ובשיעור החוקרים ביחס לגודל האוכלוסייה.⁷ לכאורה, אלה הישגים בינלאומיים חשובים למדינה פרובינציאלית, המנסה להפגין חוסן לאומי, לא פחות מאשר זכייה בתחרות האירוויזיון, זכייה בתחרות מלכת היופי העולמית או השגת מדליות זהב באולימפיאדה.

יותר מכך, בכל פעם שמסתמן איום על האידיאולוגיה "האוניוורסלית" הו קמים שומרי-סף מבפנים ומבחוץ על-מנת להגן עליה ואף לחזקה. למשל, בשנת 1984 מונתה ועדה לבדיקת המדע בארץ, הידועה כוועדת יפתח, והזהירה כי קיימת שחיקה במחקר הבסיסי בישראל, שמהווה סיכון לעתיד המדע בארץ. ועדת יפתח המליצה להקים קרן מחקר לאומית במתכונת ה-NSF האמריקאית, ולחזק את המסורת של תרומה לידע המדעי הבסיסי הבינלאומי ושל עידוד מצוינות כפי שהיא נמדדת ומקובלת על-פי אמות-מידה אמריקאיות. חיים הררי, נשיא מכון ויצמן ודובר קבוע של הקהילה המדעית, הזהיר גם הוא לא-אחת שיש לתמוך בתחרות על בסיס מצוינות אוניוורסלית.

המאבק האליטיסטי של המדענים הישראליים נתמך על-ידי עמיתיהם מבחוץ. למשל, כתב-העת המפורסם *Nature* התגייס לטובת הוועדה והזהיר גם הוא כי ישראל חייבת לחדש את מחויבותה למחקר בסיסי, שכן אחרת היא תמצא את עצמה מפגרת בעולם. קריאות אלה הינן נסיונות לחזק את מעמדה של האליטה המדענית במקום שנרמזה שהיא מאבדת מכוחה.

חלוקת העבודה העולמית-התרבותית – בעיקר קשר האליטות המערביות – יצרה מצב פרדוקסלי לאקדמיה הישראלית. מפתח הציטוטים המדעיים (Science Citation Index) – המוניטור שוועדות המינויים בישראל מתבססות עליו בהחלטות על קידום – מבוסס על אתנוצנטריות תרבותית מערבית. הוא מאגד כשלושת אלפים כתבי-עת, שמהם כאלפיים שבע מאות וחמישים מתפרסמים במדינות העשירות (OECD) בהגמוניה של המדע האמריקאי ונספחיו דוברי האנגלית.⁸ ניתוח מדוקדק מראה שחוקרים ישראליים

7 הרשקוביץ, ש' (1977). "מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל, מגמות והתפתחויות". דו"ח סטטיסטי 1997. ירושלים: המועצה להשכלה גבוהה, הוועדה לתכנון ותקצוב.

8 Shenhav, Y. and Kamens, D. (1991). "The 'Costs' of Institutional Isomorphism: 8

מפרסמים באופן ניכר בכתבי־עת אלה, ושיעור הפרסום שם נמצא במגמת עלייה מתמדת. אסטרטגיה זו, כך מתברר, הביאה לידי פרובינציאליזציה של הקהילה המדעית בישראל. אם ננתח את שיעור הציטוטים למאמרים הישראליים המתפרסמים ב־SCI, נמצא שהרלוונטיות שלהם נמוכה ואף הולכת וקטנה עם הזמן.

חשוב לציין שבחלקים שונים בעולם הלא־מערבי החלה תגובת־נגד להגמוניה תרבותית זו, והחלו להתגבש מערכות חלופיות שהישגיהן אינם נרשמים על אותו מוניטור אתנוצנטרי. למשל, רק כארבעה מתוך מאה ארבעים ותשעה כתבי־העת המרכזיים של ברזיל מופיעים ב־WIPIS (Who Is Publishing In Science) או ברשימות של UNESCO.⁹ בישראל "נגנזה" האופציה למערכת חלופית כזו. אם ננסח זאת בצורה בוטה, ניתן לומר כי פועלת פה קהילה של אנשים, אלפים אחדים, שוויתרו על האפשרות לבסס נקודת־מבט אחרת תמורת נזיד עדשים.

עד כאן ניתוח בכלים של הקהילה המדעית עצמה. אחד המאפיינים של אידיאולוגיית האוניוורסליות הוא מה שהחוג הווינאי כינה "אחדות השיטה", כלומר, ההשקפה שכל הדיסציפלינות המדעיות עובדות לפי אותם חוקים. "אחדות השיטה" מאפשרת למדעי החברה לכונן את עצמם כדיסציפלינות ניטרליות שמתבוננות בסדר החברתי ואינן תורמות לכאורה לעיצובו. מתוך כך, הכתיבה בכתבי־עת מדעיים אמריקאיים נתפסת כאשור של אחדות השיטה.

הסוציולוגיה הישראלית סוגדת לכללים אלה באופן אדוק. כולנו חטאנו ועדיין חוטאים בשאיפה עזה לפרסם בכתבי־העת המרכזיים בארצות־הברית על־חשבון כתיבה חלופית. אפשר להודות שבינלאומיות זו הביאה עימה פתיחות, וגם למדנו ממנה לא־מעט. אבל במקביל שילמנו מחיר כבד: לא רק משום שהסוציולוגים מנותקים מן הנושאים שעל סדר־היום בישראל, לא רק בשל השעבוד התרבותי, שכן נהפכנו לקבלני־משנה של פרדיגמות אמריקאיות, לא רק בשל הצורך לרצות קהלים לא־רלוונטיים (כולנו נתנסו בכך), ולא רק בשל הפרובינציאליות שנוצרה בקהילה הסוציולוגית; הבעיה העיקרית הינה השעבוד האפיסטמולוגי, איבוד נקודת־המבט המקומית (indigenous perspective) המשוחררת מן הציווי הלאומי ומן ההטיות הקולוניאליסטיות של השיח האוניוורסלי.

מה השיח האוניוורסלי הזה מחביא? בין היתר הוא משטיח את הפוליטי ועושה לו סטריליזציה; הוא מארגן מחדש את היחסים הלוקליים תוך שהוא מייצר ומאשרר היררכיות אתניות, דתיות, מגדריות ולאומיות קיימות. דוגמה קטנה של "טקסט סטרילי" תבהיר את האופן שבו האוניוורסלי "מלבין" את הנחות־היסוד הלוקליות. במאמר רפלקסיבי שהתפרסם בתיאוריה וביקורת מס' 2, גרעון קונדה מספר על האופן שבו "ארז" ופרסם בארצות־הברית את מחקרו על קציני־מבחן בישראל (בכתב־העת *International Journal*

9 *Science in Non-Western Countries*". *Social Studies of Science*, 21, 527–545
 Shrum, W. and Shenhav, Y. (1994). "Science and Technology in Less Developed Countries". In Sh. Jasanoff, G. Markal, J. Peterson and T. Pinch (eds.), *The Handbook of Science, Technology and Society* (pp. 627–651). Newbury Park, CA: Sage Publications.

10. *of Management and Organization*. קונדה מכה על חטא. המאמר שפרסם היה לטענתו מעורטל (לכאורה) מכל רלוונטיות מקומית. לא היה בו, למשל, שום רמז לעובדה שהמחקר נערך בתקופת מלחמת לבנון ושהוא עצמו נטל בה חלק פעיל במהלך המחקר. באמצעות חיטוט ביומניו הוא רצה ללמוד בדיעבד מה הפסיד כתוצאה מכך; מה קרה למלחמה הנעלמת, ומה עוד מוסתר באותו טקסט. הבדיקה בדיעבד הוכיחה לו שרבדים רבים של משמעות נעלמו מן "הטקסט הסטריילי" בשל הצורך לַצִּוּת קהל אמריקאי. למשל, הוא מוצא ביומן־השדה תיאור (שאותו השמיט מן הפרסום) שבו קצינת־מבחן אשכנזית יושבת מול העיתון היומי וסופרת באמצעות מודעות־אבל את מספר החיילים האשכנזיים שנהרגו, תוך שהיא אומרת על המטופלים המזרחיים: "תראה את ההבדל. אנחנו מקבלים את הבטלנים פה; והם (תנועת ראש לכיוון חדר הקבלה) עוד מעזיזים להתלונן על מה שעשינו להם. ועוד הפסיכופטים בעירייה עזרו לפנתרים (השחורים) להתארגן." קשה לא לראות כיצד ציטוט זה וציטוטים דומים אחרים מצביעים על האופן שבו הפרקטיקה של קציני־המבחן מעצבת את היחסים העדתיים ומעוצבת על־ידיהם.

קונדה מסביר מדוע בכתיבה מדעית לקהל אמריקאי ובהיענות לפרדיגמות פרטיקולריות אמריקאיות הוא נאלץ לוותר על "הרעש המקומי המיותר" שפוגם באופיו האוניוורסלי של המחקר. כדי לבנות פרספקטיבה "אוניוורסלית" עבר הטקסט מן הפרטי והמקומי – ירושלים, מלחמת לבנון, קציני־מבחן אשכנזיים, מטופלים מזרחיים, קרביים מול טפילים – לדיון במושגים תיאורטיים מנותקים על סוגי סמכות ועל יחסי סמכות. הרטוריקה המדעית שבה השתמש המאמר בגרסתו האמריקאית נגזרה מתוך אסכולת שיקגו. קציני־המבחן מוצגים כאילו יכלו להימצא בכל מטרופולין בעולם המערבי. כלומר, מנגנוני הייצוג שקונדה נוקק להם מצביעים על המגבלות וההטיות של השיח "האוניוורסלי".

לאה שמגר־הנדלמן בוחנת במאמרה במגמות משנת 1995 את ערכו של הידע הסוציולוגי המצטבר על המשפחה.¹¹ היא בחנה כארבע מאות וחמישים פריטים ביבליוגרפיים, ובעקבות זאת טענה כי השאלה אם יש טיפוס של משפחה שניתן לכנותו "משפחה ישראלית" מעולם לא נחקרה ישירות, וכי המשפחה בישראל מוצגת כמעט כמו המשפחה האמריקאית בנוסח פרסונס. חשוב יותר: חוקרים ישראלים מוצאים כי "רגישות־יתר" של עבודות להקשר הישראלי הינה מכשול לפני פרסום בארצות־הברית. לדבריה:

חוקרים מנוסים יודעים כי כתבים שלא עברו הסבה לתפיסה ולז'רגון אמריקנים נתונים לסכנת דחייה. אל מול אילוצים אלה, הם דבקים בקפדנות בתיאוריות הקאנוניות ומרסנים את שאיפתם לפרסם חידושים מקומיים.

10 קונדה, ג' (1992). "ביקורת במבחן: אתנוגרפיה וביקורת תרבות בישראל". תיאוריה וביקורת, 2, 24-7.

11 שמגר־הנדלמן, ל' (1995). "סוציולוגיה של המשפחה בקהילה אקדמית קטנה: חקר המשפחה בישראל". מגמות, לו, 136-166.

שמגרה־הנדלמן חושפת את האופן שבו המארג המורכב של המקומי "ארוז" אל תוך קטיגוריות סטריליות מוכנות (ready made). פרקטיקה זו מכוננת את המשפחה הישראלית בתוך היררכיה חברתית נורמטיבית "מודרנית" הלקוחה מעולם אחר.

חוקרי הריבוד שבינינו יודעים עד כמה היינו (ובמידה רבה אנו עדיין) שבויים בפרדיגמות מחקר בעלות אופי ליברלי עם הנחות־יסוד מריטוקרטיות; כמה דגש שמנו (ואנו עדיין שמים) בשוק העבודה כמרכיב מרכזי בקביעת מיקומו החברתי של הפרט. חוקרי הניהול שבינינו יודעים לספר כמה שעות־ארכיון בזבזנו משום שחיפשנו פרקטיקות ניהול אמריקאיות ללא תובנה שההקשר המקומי הוליד תוצרים אחרים לגמרי. מחקרים אלה הינם חשובים אולם הם גם סובלים מהטיות פרטיקולריסטיות של האידיאולוגיה האמריקאית.

העבודות הללו – של כולנו – ממולכדות במלכוד הידוע: הן לא תמיד רגישות להקשר המקומי (אף־על־פי שבאופן פרדוקסלי הן גם מעצבות ומאשררות אותו), ומאידך גיסא, הן משפיעות אך מעט בחוץ. שמואל איזנשטדט אמר לאחרונה לסוציולוגיה הישראלית (להבדיל מסוציולוגים ישראלים) אין תהודה בעולם – מעין אשורר למה שהראה קודם ניתוח הציטוטים. הסוציולוגיה הישראלית לא יצרה כמעט סדר־יום חדש, תיאורטיזציה חדשה, נקודת־מבט חדשה.

לאחרונה אנו נתקלים במעין שינוי במציאות הישראלית, המתבטא בסובלנות רבה יותר לכתיבה בעברית ואפילו בכמיהה לכתב־יעת ישראלים: סוציולוגיה ישראלית, מקרוב, אלפיים, מקום למחשבה, עיונים בחינוך, מכאן, פוליטיקה, תיאוריה וביקורת או תכלת. כתב־העת הללו אינם מושלמים אבל הם משקפים איזושהי מגמה לכתיבה מקומית מעורבת.

אלא שמתרחש פה תהליך משונה קצת. התביעה למקומיות אינה מנומקת בנימוקים פונקציונליים ואינה נובעת בהכרח מהכרה בחשיבות המקום. היא גם אינה באה מתוך עמדה ריאקציונרית של בדלנות תרבותית, כפי שקרה אולי בחוק הזמר העברי. היא אף אינה באה בהכרח מתוך התנגדות לפרויקט הלאומי. התביעה ללוקליות הינה, באופן פרדוקסלי, אוניוורסלית במקורה. צריך לזכור: מזה כשלושה עשורים, תרבות המערב והימרה שלה לאוניוורסליות עומדות בפני מתקפה חסרת תקדים. לימודי התרבות – מן ה־literary critique וה־critical legal studies עד ה־subaltern studies, הנתבי הצרפתי־ההודי; מדרידה ופוקו דרך סעיד עד ספיבק ובאבא; מפירוק השיח עד התנועות האינטלקטואליות האנטי־קולוניאליות שנולדו מתוך התנגדות לעולם הראשון – כל אלה יצאו נגד הפרויקט ההגמוני של האוניוורסליות המשעבדת. הם יצאו נגד ההומוגניות הבדויה והעליונות הטבועה בו. הם ניסו לטשטש את הדיכוטומיה בין מרכז ופריפריה על־ידי פתיחה של מרחבים חלופיים, יצירת מיני שיח הטרונגניים, ופתיחת מקום למיעוטים, לרב־תרבותיות ולכבוד ללוקלי המשוחרר מן האוניוורסלי המדכא.

זוהי מגמה עולמית והיא אינה פוסחת גם עלינו, לפחות לא בשיח האינטלקטואלי. המגמה הזו מאפשרת לגלות עניין רב יותר בפרויקטים מקומיים וליצור מרחב רלוונטי חדש: העולם הערבי, הודו, אפריקה, אירופה, אמריקה הלטינית; אבל המגמה הזו אינה משקפת בהכרח סובלנות רבה יותר לפרויקטים מקומיים, אלא אתגר למוגבלות האפיסטמית של ההגמוניה האוקסידינטלית.

קשה להשתחרר איפוא מן התחושה שהלוקליזציה של מרכזי השיח מקורה בשיח

העולמי, ושהייחודיות שלה היא בעצם היותה אוניוורסלית. כאן אני מסכים עם אולריך בק שהגלובלי והלוקלי אינן קטיגוריות תרבותיות קוטביות, אלא עקרונות הפועלים במקביל.¹² האם מגמה זו ללוקליות-אוניוורסלית השפיעה באופן מוחשי על הפתיחות להקמת סוציולוגיה ישראלית ועל התביעה למקומיות? זוהי שאלה פתוחה.

אנו עומדים בפני אתגר רציני: מצד אחד, לא לזנוח את השיוך הקוסמופוליטי, ומצד אחר, להיכנס אל החלל התיאורטי שנפתח בין ה"אני" האתנוצנטרי ל"אחר" המבולבל עדיין. זהו אתגר שעשוי לשחרר אותנו מן הפרובינציאליות שאליה נקלעה הסוציולוגיה הישראלית, פרובינציאליות שנוצרה מתוך השעבוד הלאומי והשעבוד האוניוורסלי, תוך ביטול נקודת-המבט הרפלקסיבית.

הטענה לקוסמופוליטיות תוכל להיבנות רק מתוך תרבות סוציולוגית מקומית מעורבת, רפלקסיבית ומוסרית. יש סיכוי לא־קטן שזה יקרה. מספר המחלקות לסוציולוגיה גדל, המגוון האינטלקטואלי עשיר יותר מאשר בעבר, וההיצמדות החד־חד־ערכית לאידיאולוגיה הלאומית נשחקה במקצת. כדי לקדם סדר־יום כזה אנו צריכים לצאת מפה בקריאה למוסדות האוניברסיטה לפתוח את מערכת התגמולים האקדמית: לעשותה פלורליסטית יותר ואתנוצנטרית פחות; שתכיר בכתיבה בעברית ובכתיבה ישראלית ככתיבה לגיטימית, כתיבה עם אפיסטמולוגיה מקומית שתתמודד עם השאלה מהי סוציולוגיה מקומית (לוקלית שאינה פרובינציאלית), מהן גבולות הרלוונטיות שלה, ומה הקשר בין סוציולוגיה לבין המקום. אם זה לא יקרה, וכאן באה האזהרה, סוציולוגיה ישראלית עלול להיפך לפח אשפה שאליו ייזרקו השאריות שנותרו מן הפרסומים בחוץ־לארץ, או לבמה של מאמרים מתורגמים. זו תהיה אכזבה גדולה מאוד.

Beck, U. (2000). "The Cosmopolitan Perspective: Sociology of the Second Age .12 .of Modernity". *British Journal of Sociology*, 51, 79–105